

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО МІНЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА

FUNCTIONING OF THE STATE REGULATION SYSTEM OF THE FORESTRY SECTOR OF UKRAINE IN THE CURRENT CHANGING ENVIRONMENT

У цій науковій статті проаналізовано специфіку функціонування системи державного регулювання лісового сектору України в умовах мінливого середовища. Лісовий сектор України є стратегічною галуззю, яка зазнає значних втрат через військові дії, проте водночас відіграє важливу роль у стабілізації національної економіки та підтримці екологічної безпеки. Війна спричинила масові лісові пожежі, знищення природоохоронних територій, ускладнення лісовідновлення та значне скорочення виробничих потужностей лісозаготівельних підприємств. Окрім того, бойові дії призвели до руйнування інфраструктури, що ускладнює транспортування деревини та її реалізацію на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Попри ці виклики, галузь демонструє адаптивність завдяки активному впровадженню програм лісовідновлення, модернізації виробничих процесів і розширенню експорту деревини. Зокрема, впроваджуються заходи з використання сучасних технологій у лісовідновленні, оптимізації лісокористування та розширення міжнародного співробітництва. Одним із перспективних напрямів є посилення контролю за незаконними вирубками, а також цифровізація процесів моніторингу лісових ресурсів.

У дослідженні розглянуто проблеми та перспективи розвитку лісового сектору в умовах воєнних викликів. Здійснено огляд економічних, політичних, соціальних і технологічних факторів, що впливають на галузь, на основі PESTEL-аналізу. Визначено ключові напрями розвитку, серед яких стали лісокористування, інтеграція екологічних стандартів, впровадження інноваційних технологій та вдосконалення законодавчої бази. Особлива увага приділена міжнародному досвіду відновлення лісових ресурсів, який може бути корисним для України, зокрема шляхом впровадження європейських екологічних норм та використання передових методів заліснення.

Доведено, що ефективне державне регулювання, спрямоване на комплексну стратегію розвитку лісового сектору, є важливим чинником забезпечення екологічної стабільності. Огляду на сучасні виклики, необхідним є посилення державного контролю за лісокористуванням, удосконалення механізмів стимулювання екологічно відповідального бізнесу та розширення міжнародної співпраці у сфері лісового господарства.

Ключові слова: публічне управління, лісовий сектор, Європейський Союз, війна, криза.

This research article analyses the specifics of the functioning of the state regulation system of the forestry sector in Ukraine in a changing environment. Ukraine's forestry sector is a strategic industry that suffers significant losses due to military operations, but at the same time plays an important role in stabilising the national economy and maintaining environmental safety. The war has caused massive forest fires, destruction of protected areas, complicated reforestation and a significant reduction in the production capacity of logging companies. In addition, the hostilities have destroyed infrastructure, making it difficult to transport timber and sell it on domestic and foreign markets.

Despite these challenges, the industry is demonstrating adaptability by actively implementing reforestation programmes, modernising production processes and expanding timber exports. In particular, measures are being taken to use modern technologies in reforestation, optimise forest management and expand international cooperation. One of the most promising areas is strengthening control over illegal logging, as well as digitalisation of forest resource monitoring.

The study examines the problems and prospects for the development of the forestry sector in the context of military challenges. An overview of economic, political, social and technological factors affecting the industry based on the PESTEL analysis is provided. The key areas of development are identified, including sustainable forest management, integration of environmental standards, introduction of innovative technologies and improvement of the legislative framework. Particular attention is paid to the international experience of forest resources restoration, which can be useful for Ukraine, in particular through the introduction of European environmental standards and the use of advanced reforestation methods. It is proved that effective state regulation aimed at a comprehensive strategy for the development of the forest sector is an important factor in ensuring environmental stability and economic security of the country. Given the current challenges, it is necessary to strengthen state control over forest management, improve mechanisms for stimulating environmentally responsible business and expand international cooperation in the field of forestry.

Key words: public administration, forestry sector, European Union, war, crisis.

УДК 35.072

DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2025.45.9>

Боніславська А.А.

аспірантка кафедри державного управління

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Система державного регулювання лісового сектору України стикається з численними викликами в умовах сучасного мінливого середовища, зокрема через зростаючий вплив кліматичних змін, військових дій, економічних криз та інтеграційних процесів у межах європейського правового поля. Попри наявність нормативно-правових механізмів управління, система регулювання

залишається фрагментарною, що зумовлює низьку ефективність державної політики у сфері збереження, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів.

Недостатня адаптація управлінських механізмів до нових реалій, відсутність комплексного підходу до реформування лісового сектору та обмеженість фінансових і технологічних ресурсів призводять до екологічних

ризиків, зростання незаконних вирубок, зниження конкурентоспроможності галузі та гальмування її сталого розвитку. У цьому контексті постає потреба в аналізі сучасного стану державного регулювання лісового сектору, оцінці його ефективності та розробці пропозицій щодо підвищення його адаптивності до сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для здійснення ретельного аналізу даної тематики було досліджено також нормативну базу, що охоплює Конституцію України, Податковий кодекс, Бюджетний кодекс, а також Стратегію Європейського Союзу в галузі лісового господарства, яка була затверджена ще у 1997 році.

Теоретичні аспекти функціонування системи державного регулювання лісового сектору привернули увагу багатьох вчених, як в Україні, так і за її межами. Серед найбільш визначних науковців, що присвятили свої дослідження цій темі: Р. Бабич, М. Дубина, О. Зінкевич, Н. Попадинець, О. Хорошко, В. Ткач, Л. Балджи, А. Бобко, О. Голуб, В. Голян, Ю. Давидюк, О. Кашенко, Я. Коваль, О. Левандівський, І. Лицур, Є. Мішенін, Л. Мельник, М. Попков, І. Синякевич, І. Соловій, Ю. Туниця, М. Хвесик, О. Фурдичко, С. Шершун.

Метою статті є оцінка сучасного стану системи державного регулювання лісового сектору України в умовах мінливого середовища, виявлення ключових проблем і викликів, що впливають на її ефективність.

Виклад основного матеріалу. Лісовий сектор є важливим складником національної економіки, який зазнає значних втрат унаслідок активних бойових дій. В умовах війни виникають труднощі у формуванні ефективної та універсальної системи державного регулювання галузі. Водночас існує нагальна потреба у впорядкуванні експорту деревини як джерела фінансових надходжень, що можуть сприяти стабілізації економіки України.

Додатковим чинником зростання попиту на деревину є відмова від російських енергоносіїв та складна ситуація в енергетичному секторі, зокрема в опалювальний період, що підвищує її значення як альтернативного енергоресурсу. Крім того, масовані обстріли спричинили масштабні лісові пожежі, значна частина яких виникла на природоохоронних територіях, зокрема в межах «смагдового поясу». Знищення штучно висаджених лісів створює додаткові труднощі для їхнього природного відновлення.

Попри суттєві втрати, деревина залишається стратегічним ресурсом як для експортної діяльності, що підтримує національну економіку в кризовий період, так і для вироб-

ництва будівельних матеріалів, необхідних у великих обсягах для відбудови зруйнованої інфраструктури.

Незважаючи на масштабність проблеми, вона має потенційні шляхи вирішення. Світовий досвід демонструє наявність успішних практик відновлення лісових екосистем у післявоєнний період. Зокрема, рольовими моделями для України можуть стати країни Європейського Союзу та Велика Британія, ліси яких зазнали значних руйнувань унаслідок Другої світової війни. Додаткову цінність може мати досвід В'єтнаму, Таїланду та Камбоджі, що відновлювали лісові ресурси після воєнних конфліктів ХХ століття [1].

Україна вже має власний досвід повоєнного відновлення лісів, що є важливим підґрунтям для формування сучасної політики у сфері лісового господарства. Аналіз структури лісового сектору вказує на його специфічні особливості, зумовлені історичним розвитком країни та зовнішніми впливами. До початку воєнних дій на Сході України вікова структура лісового покриву формувалася внаслідок масштабного заліснення територій, які були вирубані після Другої світової війни, а також активного створення нових лісових масивів у 1950–1970-х роках.

Проте сучасний розвиток лісового господарства в Україні відбувається нерівномірно, оскільки бракує єдиної узгодженої стратегії на національному рівні. Лісовий сектор, перебуваючи під впливом численних економічних і політичних викликів, стикається з низкою проблем, серед яких нераціональне використання лісових ресурсів, недостатній рівень інвестицій у лісовідновлення та охорону лісів, а також незаконні вирубки, що спричиняють деградацію екосистем. Відсутність чітких стратегічних орієнтирів та ефективних механізмів управління посилює екологічні ризики, зокрема ерозію ґрунтів, зменшення біорізноманіття та порушення водного балансу в регіонах, які залежать від лісових екосистем [3].

Ефективне державне регулювання лісового сектору є ключовим фактором у забезпеченні сталого розвитку лісової галузі. Необхідно продовжувати вдосконалення інституційних механізмів, щоб максимально ефективно використовувати наявні природні ресурси, забезпечити охорону лісів, а також стимулювати переробку та використання деревини, сприяючи розвитку економіки та збереженню екологічної стабільності [6, с. 51].

Незважаючи на складні умови 2022 року, пов'язані з військовими діями, в Україні було відновлено значну площу лісів. Загальний обсяг відновлення становив 32 тисячі гекта-

рів, з яких 1,9 тисяч гектарів було відведено під створення нових лісів. Це свідчить про важливість лісового господарства та його роль у підтримці екологічної безпеки і сталості навіть в умовах зовнішніх викликів [5]. Здійснення таких масштабних заходів щодо відновлення лісів під час військових дій підтверджує пріоритетність збереження лісових ресурсів та необхідність забезпечення їх сталого розвитку. Кількість висаджених сіянців та обсяги заготовленого насіння демонструють інтенсивні та цілеспрямовані зусилля з боку державних лісогосподарських підприємств у розвитку та відтворенні лісів [4].

Ключові статистичні дані свідчать, що в першій половині 2024 року фінансові показники сектору покращилися, зокрема прибутковість підприємств лісового господарства зросла з 4,9% у 2022 році до 12,3% у 2023 році. Цей результат відповідає загальному економічному відновленню, оскільки підприємства різних галузей поновили свою діяльність і адаптувалися до умов війни, хоча нестача робочої сили залишалася проблемою через мобілізацію [2]. Що стосується економічних показників, інфляція в Україні, включаючи ціни на товари та послуги, залишалася високою в 2023 році, але відбулось її поступове зниження в 2024 році. Попри ці виклики, лісовий сектор відіграє важливу роль у стратегії національного відновлення України, забезпечуючи баланс між екологічною стійкістю та економічною стійкістю [8]. Це вимагає адаптації управління лісами, що включає впровадження нових технологій та методів господарювання, що враховують наслідки війни, економічну нестабільність та зміни клімату.

Варто звернути увагу на дослідження О. Хорошко де застосовано SWOT і PEST аналіз для визначення стратегічного потенціалу лісової галузі. PEST-аналіз спрямований на ідентифікацію факторів зовнішнього середовища, що чинять непрямий вплив на розвиток галузі. Отримані результати свідчать, що найсуттєвіший вплив на діяльність лісового сектору мають політичні чинники (8,91), далі йдуть економічні (3,74), соціально-культурні (2,7), екологічні (0,9), законодавчі (0,8) і, на останньому місці, технологічні (0,42). Стабільність законодавства, підтримка інновацій і забезпечення екологічної стійкості є ключовими передумовами сталого розвитку галузі. Водночас соціально-культурні та технологічні фактори, хоча й мають менший вплив, залишаються важливими і потребують додаткової уваги з боку управлінців та інвесторів.

Розширений PESTEL-аналіз лісового сектору виявив низку зовнішніх чинників, що

суттєво впливають на його функціонування. Політичні фактори відіграють визначальну роль, оскільки ймовірність військових дій та специфіка законодавчого регулювання значною мірою визначають стабільність галузі. Окрему увагу приділено податковій політиці, оскільки тарифне регулювання та пільгові механізми безпосередньо впливають на інвестиційну привабливість сектору. Однак прагнення до протекціонізму та надмірна бюрократизація уповільнюють розвиток, що зумовлює необхідність удосконалення політичного управління.

Економічні чинники також відіграють важливу роль у розвитку лісової галузі. Кредитно-грошова політика, рівень інфляції та загальні темпи економічного зростання впливають на фінансову доступність і стабільність підприємств у секторі. Розвиток бізнес-середовища визначає здатність галузі до інновацій та експансії на нові ринки. Проте економічна нестабільність та невизначеність кон'юнктури можуть створювати суттєві перешкоди для довгострокового планування та сталого розвитку лісового господарства [7, с.114-116]. Іншим важливим аспектом є інтеграція України в глобальні ланцюги постачання і відповідність міжнародним екологічним стандартам. Це вимагає від української лісової галузі дотримання міжнародних норм і стандартів, включаючи сертифікацію лісів та екологічно відповідальні практики ведення господарства.

Таким чином, управління лісовим сектором в умовах впливу цих чинників потребує інтегрованого підходу, який враховує політичну стабільність, економічну підтримку, соціальну відповідальність, технологічний прогрес і екологічну стійкість. Основними викликами є удосконалення законодавчої бази, забезпечення фінансової стабільності, стимулювання інновацій та впровадження екологічно орієнтованого управління. Лише комплексний підхід дозволить створити ефективну систему державного регулювання, яка забезпечить сталий розвиток лісової галузі в умовах сучасних викликів.

Зважаючи на стратегічне значення лісового фонду, особливо його природоохоронну роль, стає належним запровадження більш жорсткого багатоступеневого контролю за його використанням. Це передбачає введення ефективних механізмів контролю, що унеможливитимуть застосування спрощених режимів контролю, таких як мораторії на перевірки чи податкові амністії [1]. В умовах сучасних викликів стратегічні напрямки вдосконалення розвитку лісової галузі повинні бути комплексними і всебічними, враховуючи широкий спектр екологічних, соціальних, економічних та технологічних факторів. Основними напрямками

удосконалення є стале лісокористування, інтеграція екологічних та соціальних стандартів, впровадження інновацій і технологічне оновлення, а також поліпшення управлінських та законодавчих аспектів.

Першим ключовим напрямом розвитку лісового сектору є стале лісокористування, яке забезпечує збереження біорізноманіття, захист від ерозійних процесів, охорону водних ресурсів та підтримку вуглецевого балансу. Реалізація цього підходу передбачає впровадження сучасних, науково обґрунтованих методів лісогосподарської діяльності, що сприяють не лише ефективному використанню лісових ресурсів, а й їх відновленню та збереженню екосистем. Системи управління лісовим господарством повинні бути адаптовані до змін клімату та екологічних умов, забезпечуючи довгострокову перспективу раціонального використання природних ресурсів.

Другий важливий напрям – інтеграція екологічних і соціальних стандартів у сферу лісового господарства. Це включає врахування інтересів місцевих громад, забезпечення соціальної справедливості та залучення громадськості до процесу управління лісами. Важливим інструментом у цьому контексті є сертифікація лісів відповідно до міжнародних стандартів, зокрема FSC (Forest Stewardship Council) та PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification), що сприяє підвищенню рівня довіри до лісогосподарської діяльності та відкриває доступ до міжнародних ринків. Запровадження екологічних стандартів сприяє прозорості, підвищенню якості ведення лісового господарства та відповідності сучасним вимогам сталого розвитку.

Третім стратегічним вектором є впровадження інноваційних технологій та модернізація лісового сектору. Використання сучасних технологічних рішень, таких як дистанційне зондування Землі, геоінформаційні системи (ГІС) та супутниковий моніторинг, забезпечує ефективне управління лісовими ресурсами, моніторинг їхнього стану та оперативне реагування на загрози, зокрема незаконну вирубку чи лісові пожежі. Інноваційні методи дозволяють підвищити точність отриманих даних та оперативність прийняття управлінських рішень, що є критично важливим для ефективного функціонування лісового господарства.

Четвертим аспектом є вдосконалення управлінських механізмів і законодавчого забезпечення лісової галузі. Це передбачає розробку та впровадження ефективних правових механізмів, реформування інституційної структури, боротьбу з корупційними ризиками у лісовому секторі та забезпечення прозоро-

сті діяльності. Важливою умовою є адаптація політики у сфері лісового господарства до глобальних екологічних викликів та вимог сталого розвитку. Створення ефективної правової бази сприятиме стабільності та розвитку лісового сектору, підвищуючи його відповідність сучасним екологічним і економічним вимогам.

Інтеграція всіх зазначених стратегічних напрямів у єдину комплексну стратегію розвитку лісового сектору є необхідною умовою для забезпечення його стійкості та ефективності. Це дозволить не лише зберегти лісові ресурси для майбутніх поколінь, а й сприятиме їхньому сталому розвитку з урахуванням поточних викликів та довгострокових перспектив.

Розвиток лісового сектору має безпосередній вплив на економічну безпеку держави, що є ключовим компонентом національної безпеки, особливо в умовах військових загроз. На сучасному етапі розвитку світової економіки, який характеризується посиленням глобалізаційних процесів, питання забезпечення економічної безпеки набуває особливої актуальності. Це стосується, зокрема, України, яка є активним учасником інтеграційних і глобалізаційних процесів. З одного боку, такі процеси сприяють економічному зростанню, а з іншого – створюють потенційні загрози економічній стабільності. У цьому контексті концепція економічної безпеки потребує детального теоретичного обґрунтування та чіткого визначення, оскільки вона є базовим елементом національної безпеки держави.

Водночас існуючі макроекономічні та екологічні проблеми, як-от відсутність прогресу в лісовій політиці та екологічній стабільності, знижують ефективність державних ініціатив. Законодавчі недоліки та організаційні проблеми лісової галузі суттєво обмежують її конкурентоспроможність порівняно з іншими країнами-партнерами. У зв'язку з цим, Україні необхідно вжити дієвих кроків для стабілізації та розвитку лісового сектору, зокрема шляхом поліпшення управління лісовими ресурсами та удосконалення інституційних умов для ефективного використання лісових переваг [7, с. 130–134]. Таким чином, лісове господарство України потребує комплексних реформ, які включають як економічні, так і екологічні складові для забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Висновки. Лісовий сектор залишається стратегічним ресурсом, здатним забезпечити економічну стабільність і стале зростання. Підвищення фінансової ефективності підприємств галузі, яке спостерігалось у 2023–2024 роках, демонструє потенціал

сектору до адаптації та розвитку навіть в умовах війни. Аналіз основних викликів засвідчує, що розвиток лісового сектору стримується низкою проблем, зокрема відсутністю єдиної узгодженої стратегії, недостатнім рівнем інвестицій у лісовідновлення, незаконними вирубками та екологічними ризиками. У цьому контексті першочергового значення набуває ефективне державне регулювання, спрямоване на створення стабільних умов для розвитку галузі та впровадження інноваційних технологій у лісокористування.

Для забезпечення сталого розвитку лісового сектору необхідно впроваджувати інтегрований підхід, що враховує політичну стабільність, фінансову підтримку, екологічну безпеку та технологічні інновації. Пріоритетними напрямками удосконалення мають стати:

- Стале лісокористування, спрямоване на збереження біорізноманіття, охорону водних ресурсів та підтримку екологічного балансу.
- Інтеграція міжнародних екологічних і соціальних стандартів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності галузі.
- Використання сучасних технологій, таких як супутниковий моніторинг, ГІС-аналітика та автоматизовані системи контролю за станом лісових масивів.
- Вдосконалення законодавчого регулювання та посилення боротьби з незаконною вирубкою та корупційними ризиками.
- Комплексне поєднання цих напрямків дозволить не лише зберегти лісові ресурси, але й зробити лісовий сектор ключовим елементом національного відновлення, що сприятиме економічній і екологічній безпеці України у довгостроковій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боніславська А. Виклики війни для системи державного регулювання лісового сектору. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 35 (74). № 1, 2024, с. 57–61.
2. Державна служба статистики України (2024). Лісогосподарська діяльність в Україні: статистичні дані. URL: <https://stat.gov.ua/en/datasets/forest-management-activities>.
3. Дубина М.; Зінкевич О. Теоретичні аспекти функціонування та розвитку лісового господарства в Україні. *Бізнес Інформ*, 2020, 2: 187–192.
4. Попадинець Н. Лісопромисловий комплекс як складова внутрішнього ринку України. *Механізм регулювання економіки*. No 4. С. 242–246.
5. Публічний звіт державного агентства лісових ресурсів 2019–2021 роки Державне агентство лісових ресурсів URL: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%20%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%A0%D0%A3%20%D0%97%D0%90%202019%20%D0%A0%D0%86%D0%9A.pdf
6. Ткач В. Ліси і лісівництво в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2012. Вип. 2. С. 49–55.
7. Хорошко О. Удосконалення механізму регулювання виробничо-господарської діяльності підприємств лісової галузі України : дис. ... д-ра філософії : 073 Менеджмент (галузь знань 07 – Управління та адміністрування) Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2023. 237 с.
8. United Nations Economic Commission for Europe. 2024. Ukraine 2024: Country Market Statement URL: <https://unece.org/sites/default/files/2024-10/Ukraine%20Statement%202024%20country%20market%20statement.pdf>.